

BOUWHISTORISCHE VERKENNING

Adres: Vismarkt 30

Status: BBP

Periode: veldwerk 9-9-2004 tweede bezoek aan kelder 16-2-2006

Onderzocht door: T. Tel., F. van der Waard (veldwerk); H. Wierts (archiefontoerzoek).

Auteur: F. van der Waard

Datum: oktober 2006 Groningen

Inleiding

Deze bouwhistorische verkenning is uitgevoerd in het kader van het project Bouwhistorische inventarisatie en verkenning van de binnenstad van Groningen. Dit is het eerste project in het kader van de cultuurhistorische inventarisatie van het hele grondgebied van de gemeente Groningen die tot doel heeft de cultuurhistorische kwaliteiten in beeld te brengen.

De bouwhistorische verkenning bevat een korte schets van de bouwgeschiedenis van het pand, een beschrijving van het interieur en het exterieur en een waardestelling. Het onderzoek richt zich in hoofdzaak op het gebouw zelf, waarbij in beperkte mate gebruik is gemaakt van schriftelijke bronnen en oud kaartmateriaal. De bouwgeschiedenis wordt daarom in hoofdlijnen weergegeven. Ook is het mogelijk dat achter voorzetwanden en verlaagde plafonds oudere constructies en interieur-afwerkingen verborgen zitten.

Voor het onderzoek van de bouwgeschiedenis is gebruik gemaakt van het bouwdoos van de dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken van de Gemeente Groningen.

SITUERING EN STRUCTUUR

Vismarkt 30 ligt op een smal diep perceel (ca 20 x 4,5 m) aan de zuidzijde van de Vismarkt. Het pand heeft een diep geplaatst onderkelderd smal en kort voorhuis van (ca. 7,5 x 4,5 m) van twee bouwlagen met een steil zadeldak dat aan de voorzijde afgewolfd is.

Daarachter bevindt zich een tweelaags smal achterhuis (ca. 12 x 3 m) met een steil zadeldak waarbij het achterste gedeelte aan de linkerkzijde (oostzijde) breder is. Omdat het dak over het bredere gedeelte doorloopt vormt dit gedeelte een soort lagere zijbeuk. Het voorste gedeelte van dit achterhuis is eveneens onderkelderd.

Achter het voorhuis is een smalle ca. 7 meter lange binnenplaats naast het smallere gedeelte van het achterhuis. Op de binnenplaats bevindt zich pal achter het voorhuis een ondiepe secundaire aanbouw met plat dak waarin de trap en de WC zijn uitgebouwd.

Aan de oostzijde (links) heeft het pand een drup en aan de westzijde is de situatie niet geheel duidelijk. Mogelijk is hier een mandelige muur met Vismarkt 32.

BOUWGESCHIEDENIS

De bouwgeschiedenis van dit huis is na dit verkennende onderzoek slechts voor een deel ontrafeld omdat in het huis voornamelijk te weinig aanwijzingen zijn gevonden die het mogelijk maken een afgerond verhaal te schrijven.

Van belang voor de bouwgeschiedenis is de kaart van Haubois uit ca. 1643 waarop op de plaats van Vismarkt 30 en 32 een dwarshuis staat aangegeven. Dit is opmerkelijk omdat beide huizen thans smalle diepe huizen zijn zoals dat ook op de kadastrale minuut uit ca. 1830 staat getekend. Het meest oostelijke hiervan komt overeen met de huidige omtrek van Vismarkt 30. Nadere analyse van het minuutplan suggereert bovendien dat de nummers 30 en 32 uit een splitsing van één groot perceel ontstaan zijn.

Dwars achter deze percelen ligt namelijk een gebouw dat net zo breed is als beide percelen samen en dit bouwdeel wordt op de kaart van Haubois ook als een dwars gebouw aangegeven.

Hieruit zou men kunnen opmaken dat het huis na het maken van de kaart van Haubois in 1643 en na splitsing van het dwarshuis (nrs. 30 en 32), maar vóór het maken van het minuutplan in 1830 zijn huidige hoofdvorm heeft gekregen.

In het huis zijn voor deze gang van zaken aanwijzingen te vinden. In de eerste plaats in de plattegrond van het huis waarbij opvalt dat het voorhuis relatief kort is (ca. 7,5 meter). Deze geringe diepte kan terug te voeren zijn op de situatie met het dwarshuis. Het dwarse huis werd (deels) afgebroken en er werden twee korte diepe huizen gebouwd. Bovendien heeft de kelder een balklaag die grotendeels van eikenhout is vervaardigd, één balk is echter van grenenhout. Het eikenhout wijst op een datering vóór de 17de eeuw, maar omdat ook een grenen balk is toegepast, kan er sprake zijn van herplaatsing van eiken balken die oorspronkelijk in het dwarshuis hebben gezeten. De balklaag ligt nu evenwijdig aan de straat hetgeen past bij de opzet van een diep huis maar niet bij een dwarshuis waar de balklagen logischerwijs haaks op de straat liggen omdat dat de kortste overspanning is. Aannemelijk is daarom dat men in de 18de eeuw de balklaag een kwart slag heeft gedraaid om de twee diepe huizen met topgevels te bouwen. Daarbij kan men de oude zijmuur en de oude achtermuur deels hebben laten staan, zodat het nieuwe pand net zo diep werd als de overspanning van het vroegere dwarse pand. Vermoedelijk is er ook nog een mandelige muur tussen Vismarkt 30 en 32, hetgeen ook te verklaren zou zijn uit de gemeenschappelijke afkomst van beide panden. Daarbij is het denkbaar dat er in de oostelijke zijmuur of mogelijk ook in de zuidelijke muur of zelfs in de gepleisterde voorgevel toch nog restanten van het vroegere dwarse huis bewaard zijn gebleven. Dit zou bij toekomstig onderzoek nader onderzocht moeten worden omdat door pleisterwerk en betimmeringen hiervan nu niets te zien is. Dat er in de 18de eeuw omvangrijke bouwactiviteiten hebben plaatsgevonden lijkt bovendien aannemelijk omdat de grenen balklaag met kwartbolprofilering boven de verdieping 18de-eeuwse kenmerken vertoont. Bij deze verbouwing horen waarschijnlijk ook de 18de-eeuwse eenpaneels deuren.

De bouwgeschiedenis van het achterhuis is niet geheel duidelijk. Het heeft in ieder geval dezelfde omtrek als op de kadastrale kaart van 1830. In hoeverre nu nog bouwsubstantie van vóór 1830 bewaard is gebleven is niet goed uit te maken. De tweelaagse oostelijke (linker) zijgevel maakt een 19de-eeuwse indruk en heeft een tienlagenmaat van 51 cm. De achtergevel heeft daarentegen muurwerk met een tienlagenmaat van 61 cm. De achtergevel kan later in de 19de eeuw gedateerd worden dan de zijgevel en dateert daarom vermoedelijk uit de late 19de eeuw. Het voorste gedeelte van het achterhuis lijkt ouder te zijn dan het achterste stuk. Dit gedeelte is onderkelderd, waarbij de kelderbalken en de zware grenen vloer uit de 18de eeuw zouden kunnen dateren.

Dit voorste gedeelte van het achterhuis heeft boven de verdieping balken met een kwartbolle profilering en een sporenkap met gekantrecht hout. Ook deze balklaag en de sporenkap kunnen nog vóór 1830 dateren. Het achterste gedeelte heeft daarentegen een sporenkap van geschaafde balkjes en dunne gordingen en kan uit de late 19de eeuw dateren en gelijktijdig zijn gemaakt met het opmetsele van de achtergevel. Nader bouwhistorisch onderzoek zal de bouwgeschiedenis van het achterhuis verder moeten ophelderen.

In de tweede helft van de 19de eeuw werd de topgevel aan de voorzijde omgebouwd in een lijstgevel. Daarbij zullen de vensteromtimmeringen in de voorkamer van de verdieping gemaakt zijn en mogelijk ook de huidige trap naar de verdieping. Toen zal ook de korte aanbouw met het platte dak op de binnenplaats gebouwd zijn. Toen is ook de huidige winkelpui in eclectische stijl gemaakt.

In 1927 is een plattegrondtekening van de begane grond gemaakt. Vooraan bevond zich toen een winkel met daarachter in het achterhuis een ondiepe berging, een woonkamer en een keuken. Er werd toen in het achterhuis een doorgang naar de rechter buurman gemaakt. Uit deze periode dateren enige Bruynzeeldeuren op de verdieping van het achterhuis.

Vermoedelijk zijn er in 1998 reparaties aan de pui uitgevoerd.

BESCHRIJVING

Gevels

De voorgevel is een lijstgevel van twee bouwlagen met mezzanino en is drie traveeën breed. De gevel is van een blokpleister voorzien. De voorgevel heeft een opmerkelijk vormgegeven driedelige houten winkelpui in eclectische trant uit de tweede helft van de 19de eeuw. Binnen een kader van pilasters met daarboven een horizontale lijst zijn drie hoge gevelopeningen geplaatst, waarvan de middelste breder is dan de buitenste twee. Het kozijn is rank vormgegeven, waarbij de tussenstijlen zijn uitgevoerd als geprofileerde zuilen met opmerkelijke ver uit het gevelvlak stekende driehoekige kapitelen met poortvormige openingen. Deze kapitelen sluiten met een soort bolvormige versieringen aan op de geprofileerde stijlen. De drie openingen zijn voorzien van bovenlichten met afgeronde bovenhoeken en kuiven in het midden van ieder raam. In de linkse travee zit een moderne glazen deur. Blijkens een oude foto hebben de pilasters kapitelen gehad die gesloopt of weggetimmerd zijn. Omdat het huis een kelder heeft die half boven het straatniveau uitsteekt, heeft de pui een hoge borstwering waar de ramen op aansluiten. De vakken onder de vensters zijn bekleed met recent aangebrachte natuursteenplaten. Onder het rechtse venster bevindt zich een dichtgezet keldervenster. Volgens een oude foto heeft zich ook onder het middelste venster een keldervenster bevonden.

De toegang is bereikbaar via een vernieuwd zwart natuurstenen buitentrapje van drie treden.

De bovenkant van de puilijst vormt de onderkant van de vensters van de verdieping. De verdieping heeft drie vensters met dunne kozijnen met duivejagerprofilering. De vensters hebben tweedelige vaste bovenlichten en daaronder stolpramen. De mezzanino heeft drie vierruitsvensters met dunne kozijnen met duivejagerprofilering. Het middelste is een stolpvenster en de beide buitenste hebben vaste ramen. De bovendorpels van alle vensterkozijnen zijn aan de bovenzijde licht segmentboogvormig. De gevel wordt afgesloten door een kroonlijst.

De achtergevel is een topgevel die grotendeels ingebouwd is door het aangebouwde achterhuis en een secundaire aanbouw waarin de trap en de WC zitten. De top is gepleisterd.

plattegronden per bouwlaag

Het voorhuis is onderkelderd. De kelder is overdekt met een enkelvoudige eiken balklaag die evenwijdig aan de voorgevel ligt. Er zijn 7,5 vakken en 7 balken waarvan er 6 van eiken zijn en één van grenen (de derde balk). De balken variëren nogal in afmetingen (doorsnede). Er zijn drie nagenoeg vierkante balken (ca. 26 x 27 tot 31 x 29 cm) en drie met een meer rechthoekige doorsnede (ca. 28 x 24 cm). Over de balken ligt een grenen vloer (vloerdelen met breedtes van 21-24 cm).

In de voorgevel is aan de westzijde een kelderlicht aanwezig waar een luik in is gezet.

Tegen de linker (oostelijke) zijmuur bevindt zich ter hoogte van het derde en het vierde vak een brede stookplaats met een oude ijzeren haardplaat die aan de bovenkant half rond is.

In de rechter (westelijke) muur zit bij de vijfde balk een eigenaardige sprong van 15 cm. De muur springt daar in naar het westen. Het voorste gedeelte van deze muur heeft een plint van plavuizen met een formaat van 21,5 x 21,5 cm.

De kelder is thans toegankelijk via een opening in de achtergevel die leidt naar de kelder in het smallere achterhuis waar zich een trap bevindt. Deze achtergevel is op kelderniveau 30 cm dik en bij een beschadiging van de pleister kunnen 9 lagen stenen gemeten worden die 75 cm hoog zijn. Een dergelijke maat zou een tienlagenmaat van ruim 83 cm opleveren. Een tienlagenmaat van 83 cm kan in principe op een eind-16de- of vroeg-17de-eeuwse datering wijzen. Men moet hiermee echter zeer voorzichtig zijn omdat er te weinig van het muurwerk zichtbaar is om het goed te kunnen beoordelen. Bovendien lijkt de geringe muurdikte niet echt naar deze periode te wijzen. Als de stenen hergebruikt zijn, is ook een latere datering niet uit te sluiten.

Onder de voorste balk zit aan de linker (west) zijde een eenvoudig geprofileerde console of slof. Deze voorste balk heeft een keep aan de achterzijde waarvan de verklaring vooralsnog niet duidelijk is.

De zesde balk heeft een console aan de zijkant (achterkant gezien vanaf de voorgevel).

De grenen balk (22 x 16 cm) die overigens in het midden van de haardpartij uitkomt, heeft een kwartronde profilering en zou 18de-eeuws kunnen zijn.

De datering van de kelder zou wegens de aanwezigheid van eiken balken op 16de of 17de eeuw kunnen wijzen. Aan de andere kant is het niet uitgesloten dat de balken in de 18de eeuw herlegd zijn en aanvankelijk op een andere plaats in het huis gezeten hebben.

De begane grond heeft aan de linkerkant een afgescheiden portaal en trap. De trap heeft een kwartdraai, een bordes en vervolgens een tweede recht trapgedeelte (haaks op het onderste gedeelte van de trap). De begane grond heeft verlaagde plafonds en voorzetwanden.

De verdieping heeft een voorkamer die de gehele breedte van het pand in beslag neemt. Daarachter ligt een ondiepe ruimte waarin een voorportaal en een badkamer.

De verdieping van het voorhuis is overdekt met een enkelvoudige grenen balklaag waarvan vier balken in het zicht zijn. De balken zijn minstens 16,5 cm hoog en 11,5 cm breed en hebben een kwartrondprofiel. Tegen het plafond tussen de balken zijn profielatjes gespijkerd in de hoek tussen de balken en het plafond.

In de voorkamer bevindt zich aan de linkerkant ongeveer in het midden van de diepte van het voorhuis een eenvoudige zwart marmeren schouw met een recent afgetimmerde rookvang. De vensters bezitten inzwinkende vensterbanken en een omtimmering met vensterpanelen uit de tweede helft van de 19de eeuw. In de wand tussen voorportaal en voorkamer bevindt zich een 18de-eeuwse eenpaneelsdeur met aan de bovenkant kwartrond ingezette hoeken. Het deurkozijn heeft aan beide zijden geprofileerde architraaflijsten. De profilering aan de kamerszijde is iets rijker dan aan de andere zijde. De indruk bestaat dat de huidige achterwand van de voorkamer niet oorspronkelijk is en dat de kamer mogelijk het hele voorhuis in beslag heeft genomen gezien de ligging van de stookplaats of dat de wand in ieder geval veel dichterbij de grens van het voorhuis en het achterhuis heeft gezeten. De deur zou dan bij het verplaatzen van de wand mee verhuisd zijn.

De zolder van het voorhuis is recent afgetimmerd en kon niet nader bekeken worden.

BESCHRIJVING ACHTERHUIS

gevels achterhuis

De achtergevel is een kreupele eenlaags tuitgevel die in schoon werk (10 lagen 62-62,5 cm) in normaal kruisverband is gemetseld. De begane grond is ingebouwd.

De verdieping heeft twee vensters met dunne kozijnen met duivejagerprofilering die overdekt worden door een rollaag. Rechts bevindt zich een T-venster met tweedelig bovenlicht en daaronder een stolpraam en links een zesruiter waarvan het bovenraampje klapbaar is. In de top van de gevel zit een vierkant venstertje dat ook door een rollaag is overdekt.

In de gevel kunnen enige 19de-eeuwse ankers gezien worden. De gevel is steeds gemetseld, waarbij het bovenste gedeelte van de top halfsteens is.

De top wordt bekroond door een zandstenen afdekplaat die hergebruikt is. De top is voorzien van uitstekende rollagen die de gevel afdekken. Deze gevel kan uit de tweede helft van de 19de eeuw dateren.

Het eenlaagse achterste deel van de zijgevel is niet toegankelijk. Het voorste deel springt naar binnen en is tweelaags. Deze zijgevel is in schoon werk in normaal kruisverband is opgemetseld. (10 lagen 51 cm; steenmaat 19/19/19/18,5/18x9/9/9/9,5/9,5 x 4 cm) De stenen zijn oranje tot paars. De gevel maakt een 19de-eeuwse indruk. Op de begane grond bevinden zich twee vensters die niet goed waargenomen konden worden.

Op de verdieping bevinden zich een klein vierkant venster en een T-venster met dun kozijn met duivejager.

plattegrond per bouwlaag (achterhuis)

De voorste 3,5 meter van het kleinere achterhuis zijn onderkelderd. Deze kelder is overdekt met een enkelvoudige grenen balklaag die vier balkvakken vormt. De doorsnede van een balk is 18,5 x 14 cm. De kelderbalken zijn overdekt door een zware grenen vloer. De vloerdelen zijn 28,5 cm breed en 4,2 cm dik en hebben een losse eiken veer. De kelder is toegankelijk via een steektrap door een luik in de winkelvloer.

De rechter (westelijke) zijgevel van de kelder is mandelig met de westelijke buurman. Deze muur is gepleisterd, maar bij een beschadiging van de pleister kon een vijflagenmaat van 36 cm waargenomen worden. Een dergelijke lagenmaat kan op een 17de-eeuwse datering wijzen.

In deze muur is een eiken balkkop zichtbaar die bewijst dat in het achterste gedeelte van het buurpand in de kelder een eiken balklaag aanwezig is die evenwijdig aan de voorgevel ligt.

Op dezelfde westelijke wand is een (mogelijk 17de-eeuws) tegeltje met een kasteel in een landschap herplaatst.

In de oostelijke muur is in het voorste vak een dichtzetting van een deur of venster aanwezig en in het achterste vak een venster met een luik ervoor.

De datering van de kelder is lastig. De steenmaat van de mandelige muur met het westelijke buurpand zou op een 17de-eeuwse datering kunnen wijzen; de dikke grenen vloer lijkt eerder op de 18de eeuw te wijzen en ook de balklaag zou daarbij kunnen horen. De balklaag zou echter ook nog bij de mogelijk 19de-eeuwse datering van de zijgevel kunnen passen.

De begane grond van het achterhuis hoort bij de winkel en heeft voorzetwanden en verlaagde plafonds.

De verdieping van het achterhuis ligt een trede lager dan het voorhuis. Op de verdieping bevinden zich van voor naar achteren: een overloop met trappen naar beneden en naar de zolder; een diep smal vertrek dat de gehele breedte van het achterhuis in beslag neemt en tenslotte een ondiep vertrek waarbij aan de linkerkant een kastruimte onder de daar naar beneden doorlopende kap afgescheiden is.

Het voorste deel van de verdieping van het achterhuis is overdekt met grenen balkjes met kwartbolprofiel. Deze balkjes zijn minimaal 14,5 cm hoog en 9 cm breed.

De trap van de begane grond naar de verdieping komt uit op de overloop. Bij het bordes is de toegang tot de WC die een deur met geprofileerde omlijsting heeft. De WC zit in een soort lagere aanbouw op het plaatsje direct achter het voorhuis.

De overloop geeft aan de rechterkant via een opgeklampte deur met geprofileerde omlijsting toegang tot een smalle steile laddertrap met bodem.

Een eenvoudige eenpaneelsdeur met geprofileerde deuromlijsting geeft toegang tot de diepe kamer in het achterhuis waarvan het balkenplafond in het zicht is. Deze ruimte heeft aan de linkerkant twee vensters en aan de rechterkant achteraan bevindt zich de rest van een afgetimmerde stookplaats. Links achteraan is een afgetimmerde Bruynzeeldeur die toegang tot de afgescheiden driehoekige ruimte waar de kap verder doorloopt. Een opgeklampte deur geeft toegang tot de achterste kamer die een trede lager ligt en die een verlaagd plafond heeft. Aan de rechterkant bevinden zich enige ingebouwde kasten en aan de linkerkant loopt de kap verder naar beneden door. Deze ruimte is afgescheiden en bereikbaar via een Bruynzeeldeur uit omstreeks 1930 met 2 verticale panelen en een roedenkruis erboven.

kapconstructie achterhuis

Het voorste gedeelte van de zolder van het achterhuis heeft een sporenkap van gekantrecht hout. Het achterste gedeelte heeft een sporenkap van geschaafde balkjes met dunne gordingen met verticale beschieting.

In de zolder van het achterhuis is een ruimte die als overloop dient. Daarachter zijn een diepe kamer en een ondiepe ruimte afgetimmerd. Een driepaneelsdeur geeft toegang tot de diepe kamer.

Het westelijke dakvlak is bedekt met moderne pannen; het oostelijke dakvlak met oudhollandse pannen.

WAARDESTELLING

Vismarkt 30 heeft hoge monumentwaarde vanwege de goed bewaard gebleven hoofdropzet van het huis met kelder, boven het straatniveau gelegen begane grond, verdieping en steile kap. Het pand heeft hoge stedenbouwkundige waarde als kenmerkend onderdeel van de bebouwing aan de zuidkant van de Vismarkt omdat het deel uitmaakt van een rijtje huizen met een soortgelijke hoofdropzet. Aan de noordkant van de Vismarkt is door schaalvergroting in de 19de en 20ste eeuw een heel ander beeld ontstaan. Het pand weerspiegelt een mogelijk oudere dwarse kern als onderdeel van een bouwblok met in aanleg laat-middeleeuwse percellering en bebouwing die deels intact is gebleven. In dit verband is ondermeer de drup aan de linkerkant van belang. De voorgevel heeft hoge monumentwaarde vanwege de architectuur als 19de-eeuwse lijstgevel met een zeldzame en redelijk gaaf bewaard gebleven winkelpui uit de tweede helft van de 19de eeuw.

Bouwhistorisch van belang is het casco van het voor- en achterhuis met oude balklagen, vloerdelen, zijmuren en delen van de kapconstructie. In dit verband moeten worden genoemd de kelderbalklaag met mogelijk 16de- of 17de-eeuwse eiken balken, een 18de-eeuwse grenen balklaag boven de verdieping, en mogelijk een oude balklaag boven de begane grond. De kelders zijn overdekt door waardevolle vermoedelijk 18de-eeuwse vloerdelen. De ouderdom van het muurwerk is niet goed in te schatten, maar dateert tenminste uit de 18de eeuw. Als eventuele resten van een dwarse kern nog bestaan, dan is dit bouwhistorisch van groot belang omdat hierin de ontwikkeling afleesbaar is. De kap van het voorhuis is niet toegankelijk, maar gezien de steilte ervan kan hierin heel goed een waardevolle 18de-eeuwse sporenkap schuil gaan. Het voorste deel van het achterhuis heeft een waardevolle mogelijk 18de-eeuwse ~~Erkelekap~~ interieuronderdelen hebben positieve monumentwaarde zoals de haardplaats in de kelder met vermoedelijk 18de-eeuwse ijzeren haardplaat, enige plavuizen en een 17de-eeuws tegeltje. Eventueel waardevolle interieurafwerkingen op de begane grond zijn door moderne betimmeringen niet zichtbaar. Op de verdieping zijn de twee 18de-eeuwse deuren van waarde evenals de vensteromtimmering en de haardplaats in de voorkamer. Voor het overige heeft de interieurafwerking op dit niveau indifferente monumentwaarde. Wellicht gaat achter de huidige afwerking een oudere schuil die wel van belang is. De dakbedekking van oud-Hollandse pannen op het oostelijk dakvlak van het achterhuis heeft positieve monumentwaarde als historische dakbedekking en als karakteristiek onderdeel van een historisch waardevol dakenlandschap.

AANBEVELINGEN

Bij een eventuele verbouwingen is een bouwhistorische waarneming aan te bevelen. Wat betreft het voorhuis zou er gezocht moeten worden in hoeverre in de keldermuren, de oostelijke zijmuur of in de zuidelijke muur of zelfs in de gepleisterde voorgevel toch nog restanten van het vroegere dwarse huis bewaard zijn gebleven. Ook de balklaag boven de begane grond en de kap moeten nader bekeken worden. Ook van het achterhuis moet de bouwgeschiedenis nader opgehelderd worden.

BIJLAGE

Uittreksel uit het bouwdoossier van de Dienst RO/EZ van de gemeente Groningen.

Adres : **Vismarkt 30 en 32**
Bouwdoosnummer : B 12533 en B 2655
D.I.V. bezoek : 23 juni 2004

1895

Uit een bouwrapport blijkt dat L.M. van Zuiden van plan is om op het achterste gedeelte van Vismarkt 32 een verdieping te bouwen.

1911

F.G. Nagel krijgt een vergunning om de stoep tegen de voorgevel van Vismarkt 32 te herleggen en de in die stoep aanwezige kelderingang op te ruimen.

1927

F.G. Nagel krijgt een vergunning voor het gedeeltelijk vernieuwen van Vismarkt 32 bevattende een woning met winkel. Het gedeeltelijk vernieuwen bestaat in het wijzigen van de indeling, het verhogen van het achterste gedeelte van het voorgebouw, het plaatsen van een trap en het bouwen van een privaat op de eerste verdieping. In de oostelijke scheidingswand tussen Vismarkt 30 en 32 komt een deurkozijn. De verdieping van Vismarkt 32 wordt ingericht en bestemd tot een afzonderlijke woning, de winkelruimte wordt kantoor en de begane grond in het achterhuis wordt bij Vismarkt 30 gevoegd. Het werk wordt in 1918 voltooid.

1929

Het tonnenstelsel wordt opgeheven. De bestaande privaten worden voorzien van een inrichting tot waterspoeling en het afvoeren van de faecaliën naar het riool van de gemeente.

1951

Er vinden reparatiewerkzaamheden aan de voorgevel van Vismarkt 30 plaats en t.b.v. deze werkzaamheden wordt een vergunning verleend voor het plaatsen van een steiger op gemeentegrond.

1967

Er wordt toestemming verleend voor het uitvoeren van werkzaamheden van ondergeschikte betekenis. Het betreft het maken van een scheidingswand en het aanbrengen van een steengaasplafond over een gedeelte van de begane grond van Vismarkt 30. Chris van Aanholt uit Haren is de architect van het plan.

De N.V. Meder & zn krijgt een vergunning om op de dakrand aan de voorzijde van Vismarkt 30 een neon lichtreclame installatie te hebben.

J. Hoogland krijgt een vergunning om tegen de voorgevel van Vismarkt 32 een lichtreclame aan te brengen.

1968 1971 1975

Reisbureau B.B.I. krijgt een vergunning om tegen de voorgevel van Vismarkt 30 een reclamelichtbak aan te brengen.

1980

D. Albering krijgt een vergunning voor het aanbrengen van een reclamelichtbak en kunststof belettering tegen de voorgevel van Vismarkt 32. De kinderboekhandel is in het pand gevestigd.

1988

G.J. Veenstra krijgt toestemming voor het uitvoeren van werkzaamheden van ondergeschikte betekenis in het pand Vismarkt 32. Het betreft het verplaatsen van een trap en het maken van een trapportaal.

H. Wierts